bir tür okuyucu (gûyende) olduğu bilinmektedir (*İA,* XI, 493). Şairin *Ahvâl-i Kıyâmet* adlı eserinin sonunda Sultan Veled'den bahsetmesi (Durmaz, s. 55) ve adı bilinmeyen Mevlevî şairlerinden birinin Şeyyâd-ı Mevlevî diye anılması da (*Dâsitân-ı Maktel-i Hüseyin,* Millî Ktp., nr. A 8294/2) aynı görüşü desteklemektedir. Bu husus, Lâmiî Çelebi'nin *Letâifnâme*'sindeki bazı müstehcen fıkralarda adı geçen Şeyyad'ın Şeyyad Hamza olamayacağına da işaret kabul edilmektedir.

Akşehir Mezarlığı'nda tesbit edilen bir mezar taşı Şeyyad Hamza'nın Aslı Hatun adında bir kızının olduğunu göstermektedir. Taşın üzerindeki 749 (1348) tarihi şairin meşhur mersiyesinin yazılış tarihiyle aynıdır. Bu da Şeyyad Hamza'nın anılan tarihte hayatta bulunduğunu ve söz konusu mersiyeyi muhtemelen veba salgınında ölen kızı için yazdığını göstermektedir. Kızının mezar taşı, Şeyyad Hamza'nın da Akşehir civarında yaşamış olabileceğine işaret etmektedir. Bu durum, kendisinden yetmiş yıl kadar önce aynı bölgede yaşayan Nasreddin Hoca ile (ö. 683/1284 [?]) Şeyyad'ın bazı fıkralarda bir arada zikredilmesini daha kolay açıklamaktadır. Şairin *Vefât-ı Hazret-i Muhammed aleyhi's-selâm* adlı eserindeki bazı ifadelerden kızının yanı sıra oğlunu da kaybettiği anlaşılmaktadır.

Şeyyad Hamza'nın şiirleri onun Arapça, Farsça bildiğini ve İslâm kültürüne vâkıf olduğunu göstermektedir. Şairin dörtlük, mesnevi, kaside ve gazel tarzındaki şiirlerinin hemen hepsi dinî-tasavvufî içerikli olup münferit şiirlerinin yarıya yakını ölüm temasını işlemektedir. Hz. Peygamber'e duyduğu derin sevgi ve dönemin idarecilerine karşı beslediği öfke onun şiirlerinde öne çıkan diğer hususlardır.

Eserleri. 1. *Destân-ı Yûsuf.** Yûsuf ve Züleyhâ hikâyesinin anlatıldığı eser Şeyyad Hamza'nın bilinen beş mesnevisinden en meşhurudur. Sanat kaygısından uzak, sade bir üslûbun hâkim olduğu eser 1529 beyitten oluşmaktadır. Sula Fakih'in aynı adlı eserinden özetlenerek kaleme alınmıştır. Eser Eski Anadolu Türkçesi'nin kuruluş dönemi özelliklerini yansıtır. Ayrıca ağız özellikleri, arkaik kelimeler ve deyimler bakımından dönemin en karakteristik mesnevisidir. Talat Tekin'in incelemesinden sonra (*Şeyyad Hamza'nın Destân-ı Yusuf Mesnevisi Üzerinde Dil Tetkikleri,* mezuniyet tezi, 1951, Türkiyat Araştırma Merkezi, T. nr. 367) eser üzerine kapsamlı dil çalışmaları yapılmıştır (Şeyyad Hamza, *Yusuf u Züleyha [Destân-ı Yûsuf] Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler,* haz. Osman Yıldız, Ankara 2008; İbrahim Taş, *Yusuf ve Zeliha,* İstanbul 2008; daha geniş bilgi için bk. *Destân-ı Yûsuf,* haz. Emin Eminoğlu, s. 184-186). Stephanie Bowie Thomas da üzerine bir yüksek lisans tezi hazırladığı eseri İngilizce'ye tercüme etmiştir (*The Story of Joseph in Islamic Literature With on Annotated Translation of the Pre-Ottoman Destân-ı Yusuf by Şeyyad Hamza,* New York, Colombia University, 1992). Mesnevi ayrıca Ümit Özgür Demirci ve Şenol Korkmaz tarafından neşredilmiştir (bk. bibl.). **2.** *Dâsitân-ı Sultân Mahmûd.* Yetmiş dokuz beyitlik bu mesnevide Gazneli Mahmud ile bir derviş arasında yapılan madde ile mâna mukayesesi anlatılmakta, Şeyyad Hamza'nın şiirlerinin çoğunda olduğu gibi burada da dönemin devlet adamlarının zulmüne göndermelerde bulunulmaktadır. **3.** *Ahvâl-i Kıyâmet.* Eserin müellifi ve yazıldığı dönem hakkında farklı görüşlerin olması iki ayrı metnin bulunduğunu göstermektedir. Şeyyad Hamza'nın kaleme aldığı 289 beyitlik metin Şeyyad Îsâ tarafından kelime kadrosu itibariyle değiştirilmiş ve buna elli beş beyit ilâve edilmiştir. Tek nüshası Ankara'da Millî Kütüphane'de bulunan (nr. 3772, vr. 69^b-80^b) eser üzerine Esra Durmaz yüksek lisans çalışması yapmıştır (*Şeyyad Hamza'nın Ahvâl-i Kıyameti,* 1994, MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü). **4.** *Mi'racnâme.* Dili sade olan 545 beyitlik bu didaktik mesnevi üzerine Gülten Feşel Güzelışık yüksek lisans tezi hazırlamıştır (*Şeyyad Hamza: Mi'rac-nâme,* 1996, MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü). **5.** *Vefât-ı Hazret-i Muhammed aleyhi's-selâm.* 483 beyitlik mesnevinin ilk 356 beyti Şeyyad Hamza'ya, geri kalan 127 beyti müstensihe aittir. Bu eser üzerine Fatma Turhal Güler tarafından yüksek lisans çalışması yapılmıştır (*Vefât-ı Hazret-i Muhammed aleyhi's-selam,* 1996, MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü). Şeyyad Hamza'nın mesnevileri dışında bugüne kadar tesbit edilen on altı parça şiiri Fuad Köprülü, Mecdut Mansuroğlu, Necmettin Halil Onan, Saadettin Buluç, Metin Akar ve Orhan Kemal Tavukçu tarafından yayımlanmıştır (Merhan, sy. 14 [2006], s. 158-159). Bunlardan ikisi Şeyyad Hamza'nın lâdinî karakter taşıyan manzumeleri olarak sunulmuştur (Onan, VII/4 [1949], s. 529-534). Ancak bu manzumelerden ikincisi beşerî bir aşkı ifade ediyor intibaını vermekle birlikte din dışı değildir. Zira bu şiirde Hz. Muhammed söz konusu edilmektedir. Dinî muhtevalı olan diğerlerinde ise dünyanın geçiciliğine dikkat çekilerek öğütler verilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şeyyad Hamza, *Destân-ı Yûsuf* (haz. Emin Eminoğlu), İstanbul 2008, s. 184-186; a.mlf., *Yūsuf u Zeliḫā (Destān-ı Yūsuf ʿAleyhi's-selām ve hāẕā aḥsenü'l-ḳaṣaṣi'l-mübārek) Giriş-Metin-Günümüz Türkçesine Aktarma-Dizin ve Sözlük-Tıpkıbasım* (haz. Ümit Özgür Demirci – Şenol Korkmaz), İstanbul 2008, hazırlayanların girişi, s. 10-22; Mehmed Fuad Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul 1926) (haz. Orhan F. Köprülü – Nermin Pekin), İstanbul 1986, s. 262; a.mlf., "Anatolische Dichter in der Seldschukenzeit, I. Sejjât Hamza", *KCs.A,* I/3 (1922), s. 183-189; a.mlf., "Selçukîler Devrinde Anadolu Şairleri I: Şeyyad Hamza", *TY,* I (1340/1924), s. 27-33; Cem Dilçin, "XIII. Yüzyıl Metinlerinden Yeni Bir Yapıt: Ahvâl-i Kıyâmet", *Ömer Asım Aksoy Armağanı,* Ankara 1978, s. 49-86; N. A. Anikeevoj, *Šajjâd Hamza / Šejjad Chamza: Jusuf i Zelicha,* Moskva 1992; Esra Durmaz, *Şeyyad Hamza'nın Ahval-ı Kıyamet'i* (yüksek lisans tezi, 1994), MÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, s. 55; Abdurrahman Güzel, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı,* Ankara 2000, s. 184-186; Necmettin Halil Onan, "Şeyyad Hamza'nın İki Yeni Gazeli Dolayısıyla", *DTCFD,* VII/4 (1949), s. 529-534; F. Nâfiz Uzluk, "Şeyyad Sözü Hakkında Araştırma", *a.e.,* VII/4 (1949), s. 587-592; Metin Akar, "Şeyyad Hamza Hakkında Yeni Bilgiler", *MÜTAD,* sy. 2 (1986), s. 1-14; M. Adamoviç, "Ein Weiteres von Şeyyad Hamza", *MT,* XVII (1996), s. 87-102; Mustafa Çıpan, "Şeyyâd Hamza'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti, Kasidesinin İncelenmesi ve Onikinci Beytinin Şerhi", *Yeni İpek Yolu,* sy. 1, Konya 1998, s. 351-360; Mustafa Açа, "Şeyyad Hamza'nın Yusuf u Züleyha Mesnevisi ile Tatar Türklerinin Yosıf Kitabı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Bakış", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi,* sy. 17, Ankara 2004, s. 7-20; Orhan Kemal Tavukçu, "Şeyyâd Hamza'nın Bilinmeyen Bir Şiiri Münasebetiyle", *The International Journal of Central Asian Studies,* X, Seoul 2005, s. 181-195; Aziz Merhan, "Şeyyad Hamza'nın Yeni Bir Şiiri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* sy. 14, Kütahya 2006, s. 157-171; Ömer Faruk Akün, "Şeyyâd", *İA,* XI, 493-497; Sâdettin Buluç, "Şeyyâd Hamza", *a.e.,* XI, 497-499; Kathleen Burrill, "Sheyyād Ḥamza", *EI²* (İng.), IX, 419-420; Halil Erdoğan Cengiz, "Şeyyad Hamza", *TDEA,* VIII, 152-153.

ORHAN KEMAL TAVUKÇU

ŞEYZELE
(شيذلة)

Ebü'l-Meâlî Şeyzele Azîzî
b. Abdilmelik b. Mansûr el-Cîlî
(ö. 494/1100)

Şâfiî âlimi.

Şeyzele lakabının anlamı ve Ebü'l-Meâlî'ye niçin verildiği bilinmemektedir. Şeyzele, İran'ın Gîlân bölgesinden olup bu bölgeye uğrayan İsmâil b. Abdurrahman es-Sâbûnî, Âmül'de Ebû Hâtim Mahmûd b. Hüseyin el-Kazvînî, 440 (1048) yılından önce gittiği Bağdat'ta Ebû Muhammed Hasan b. Îsâ b. Muktedir-Billâh, Ebû Tâlib İbn Gaylân el-Bezzâz ve Ebû Muhammed Ha-

san b. Muhammed el-Hallâl gibi âlimlerden ders aldı. Çeşitli hocalardan hadis öğrendi ve Arap şiiriyle ilgilendi. Ancak İbn Sükkere gibi âlimler onun hadis bilgisini zayıf bulmaktadır (İbnü'n-Neccâr, XVII, 178). 486'da (1093) Bağdat'ta Bâbülezec'de kadılık görevine tayin edilen Şeyzele ile o bölgedeki Hanbelîler arasındaki ilişkilerin iyi olmadığı bilinmektedir. Ayrıca onun bölge insanları hakkındaki aşağılayıcı nüktelerinden söz edilmekte ve öldüğünde halkın sevindiği belirtilmektedir. Vaaz meclisleri tertipleyen, güzel konuşmasıyla ve Irak vâizlerinin şeyhi unvanıyla da anılan Şeyzele 17 Safer 494'te (22 Aralık 1100) Bağdat'ta vefat etti, Bâbıebrûz'da Ebû İshak eş-Şîrâzî'nin türbesinin karşısına defnedildi. Kaynaklarda fakih, usulcü, mütekellim, muhaddis, sûfî diye zikredilir; fasih ve keskin bir dile, zengin ezber birikimine ve sert bir mizaca sahip olduğu, zâhidâne bir hayat yaşadığı belirtilir. Fıkıhta Şâfiî olan Şeyzele bazı eserlerde kaydedildiğine göre kendisini itikadda Eş'arî gibi gösteriyordu (İbnü'l-Cevzî, XVII, 69-70; İbn Hallikân, III, 259-260). Talebeleri arasında Ebü'l-Hasan Muhammed b. Mübârek b. Hal, Hüseyin b. Ali b. Selmân el-Ensârî, Şühde el-Kâtibe gibi isimler yer alır. Bilinmesi farz-ı ayın olan hususların ya ilmini yapıp tahkik yahut sorup soruşturup taklit yoluyla öğrenilmesi gerektiğini belirten Şeyzele, herkesten tahkik ehli olmasını istemenin hayatı sürdürülemez duruma getireceğine dikkat çekmiştir (Şühde el-Kâtibe, s. 159-160).

Eserleri. 1. *Levâmiʿu envâri'l-ḳulûb fî cemîʿi esrâri'l-maḥbûb.* Aşka ve Allah aşkının merhalelerine dairdir (nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL,* I, 558; *Suppl.,* I, 775). **2.** *el-Burhân fî müşkilâti'l-Ḳurʾân.* Ulûmü'l-Kur'ân'la ilgili en eski eserlerden olup Süyûtî bu eseri *el-İtḳān*'ın kaynakları arasında zikretmiştir (I, 20). **3.** *Ġarîbü'l-Ḳurʾân* (İbn Hacer el-Askalânî, s. 394). **4.** *Dîvânü'l-üns ve meydânü'l-fürs.* Alfabetik olarak sıralanmış mev'izaya dair 115 fasıldan oluştuğu belirtilmektedir (*Keşfü'ẓ-ẓunûn,* I, 777). **5.** *Meşyeḫa* (İbnü'n-Neccâr, XVII, 176; Zehebî'nin kendisine nisbet ettiği *Muʿcem* de [*Aʿlâmü'n-nübelâʾ,* XIX, 174] aynı eser olmalıdır). **6.** *Meṣâriʿu'l-ʿuşşâḳ* (Zehebî, *el-ʿİber,* II, 370).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Asâkir, *Tebyînü kezibi'l-müfterî,* s. 149, 164-165, 317; Şühde el-Kâtibe, *el-ʿUmde mine'l-fevâʾid ve'l-âṣâri's-sıḥâḥ ve'l-ġarâʾib fî Meşyeḫati Şühde* (nşr. Rif'at Fevzî Abdülmuttalib), Kahire 1415/1994, s. 159-160; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam* (Atâ), XVII, 69-70; İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî, *Ẕeylü Târîḫi Bağdâd* (nşr. Mustafa Abdülkādir Atâ), Beyrut 1417/1997, XVII, 176-178; İbn Hallikân, *Vefeyât,* III, 259-260; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ,* XIX, 174-175; a.mlf., *el-ʿİber,* II, 370; Sübkî, *Ṭabaḳāt* (Tanâhî), V, 235-237; İbn Hacer el-Askalânî, *el-Muʿcemü'l-müfehres* (nşr. M. Şekkûr el-Meyâdînî), Beyrut 1418/1998, s. 394; Süyûtî, *el-İtḳān* (Bugā), I, 20-21; *Keşfü'ẓ-ẓunûn,* I, 241, 777; II, 1568; Ahlwardt, *Verzeichnis,* III, 120-121; Brockelmann, *GAL,* I, 558; *Suppl.,* I, 775.

MEHMET SUAT MERTOĞLU

ŞEYZER
(شيزر)

Suriye'nin kuzeybatısında tarihî bir şehir.

Hama'nın 20 km. kadar kuzeybatısında Âsi nehrinin sol kıyısında bu nehrin küçük bir büklümü (menderes) içinde kurulmuştur. Şehir, yüksek ve tırmanılması zor kayalık bir tepe üzerindeki kale ve kalenin alt tarafındaki surla çevrili şehir merkezinden meydana geliyordu. Firavunlar dönemi kayıtlarında rastlanan şehrin adı Câhiliye devri muallaka şairlerinden İmruülkays'ın bir şiirinde de geçmektedir. Kaleşehir, Suriye'nin kuzeyini güneyine ve Halep'i Hama-Humus üzerinden Şam'a bağlayan yola yakın olduğundan stratejik öneme sahipti. Milâttan önce IV. yüzyıl sonlarında I. Selevkos'un Larissa adıyla yeniden inşa ettiği şehir Roma döneminde Sezer (Secar, Seicar, Caesar) adını taşıyordu. 16 (637) yılında Ebû Ubeyde b. Cerrâh tarafından fethedildikten sonra Şeyzer ismi verildi. Ahalisi Kinde kabilesine mensup olan şehir idarî bakımdan Humus eyaletine bağlandı.

Stratejik konumu dolayısıyla Şeyzer IV. (X.) yüzyılda Hamdânîler, Fâtımîler ve Bizans İmparatorluğu arasındaki mücadelelere sahne oldu. 356'da (967) Bizanslılar'ın zaptettiği şehir onlarla Hamdânîler ve Fâtımîler arasında el değiştirdi. II. Basileios tarafından ikinci defa ele geçirilmesinden itibaren (389/999) seksen yıl kadar Bizans idaresinde kaldı. Halep Mirdâsî Emîri Sâlih b. Mirdâs'ın Şeyzer'i Mukalled b. Nasr b. Münkız'a iktâ olarak vermesiyle (415/1024) şehir için yeni bir dönem başladı. Sadece Kefertâb'da hâkimiyet kurabilen Mukalled'in yerine geçen oğlu Ebü'l-Hasan Sedîdülmülk Ali, Mirdâsîler ve Musul Ukaylîleri'yle iyi ilişkiler kurdu ve Kuzey Suriye'de meydana gelen olaylarda önemli rol oynadı. Bizans'a tâbi Bâre piskoposunun elindeki Şeyzer'i alıp burada Münkızoğulları Emirliği'ni kurdu (Receb 474 / Aralık 1081). Sedîdülmülk'ün oğlu Ebü'l-Mürfeh İzzüddevle Nasr'ın Suriye seferine çıkan Sultan Melikşah'a bağlılık arzetmesiyle Şeyzer ve çevresi Selçuklu hâkimiyeti altına girdi (479/1086). 481'de (1088) Halep Valisi Kasîmüddevle Aksungur tarafından kuşatılıp yağmalanan şehir 488'de (1095) Efâmiye hâkiminin saldırısına uğradı.

Şeyzer, Ebü'l-Asâkir İzzeddin Sultan b. Ali'nin elli yıldan fazla süren saltanatı esnasında (1098-1154) Bâtınîler, Bizanslılar, Haçlılar ve bölgenin Türk emîrleri tarafından birçok defa muhasara edildi. Müstahkem mevkii sayesinde bu kuşatmalara direnen şehir 502 (1108) yılında kısa bir süre, Münkızoğulları'nın hıristiyanların paskalya törenlerini seyretmek için şehirden ayrılmasını fırsat bilen Bâtınîler'in işgaline mâruz kaldı. Öte yandan Antakya Prinkepsi Tankred (Tancred), Şeyzer'in karşısına Tel İbn Ma'şer Kalesi'ni inşa ederek şehre baskı yapmaya başladı. Sultan b. Ali, bu sırada Haçlılar'a karşı savaşan Selçuklu Emîri Mevdûd b. Altuntegin'den yardım istedi. Dımaşk Atabegi Tuğtegin ile birlikte yardıma gelen ve Şeyzerli 500 piyadeyi de ordusuna katan Mevdûd, Haçlı ordusunu Şeyzer önlerinde ağır bir yenilgiye

Şeyzer Kalesi – Suriye